

The Project Gutenberg EBook of Yr Hwiangerddi, by Owen M. Edwards

Copyright laws are changing all over the world. Be sure to check the copyright laws for your country before downloading or redistributing this or any other Project Gutenberg eBook.

This header should be the first thing seen when viewing this Project Gutenberg file. Please do not remove it. Do not change or edit the header without written permission.

Please read the "legal small print," and other information about the eBook and Project Gutenberg at the bottom of this file. Included is important information about your specific rights and restrictions in how the file may be used. You can also find out about how to make a donation to Project Gutenberg, and how to get involved.

Welcome To The World of Free Plain Vanilla Electronic Texts

eBooks Readable By Both Humans and By Computers, Since 1971

*****These eBooks Were Prepared By Thousands of Volunteers!*****

Title: Yr Hwiangerddi

Author: Owen M. Edwards

Release Date: May, 2005 [EBook #8194]
[This file was first posted on June 30, 2003]
[Most recently updated: June 30, 2003]

Edition: 10

Language: Welsh

Character set encoding: US-ASCII

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK, YR HWIANGERDDI ***

Transcribed by David Price, email ccx074@coventry.ac.uk

YR HWIANGERDDI

RHAGYMADRODD.

Ambell orig daw hen hwiangerdd, fel su melodaidd o gartref pell a hoff, i'r meddwl. Daw un arall ar ei hol, ac un arall,--a chyda hwy daw adgofion cyntaf bore oes. Daw'r llais mwynaf a glywsom erioed i'n clust yn ol, drwy stormydd blynyddoedd maith; daw cof am ddeffro a sylwi pan oedd popeth yn newydd a rhyfedd. A daw ymholi ond odid. Beth yw tarddle swyn yr hen gerddi hwian syml hyn? Pa nifer ohonynt fedraf? Pa nifer sydd ohonynt yn llenyddiaeth Cymru? A ydynt yn llenyddiaeth? Beth fu eu dylanwad ar fy mywyd? A adawsant ryw nod ar lenyddiaeth Cymru?

O ble y daethant? Y mae iddynt ddau darddiad. Yn un peth,--y maent yn adlais o ryw hen bennill genid gyda'r delyn. Cofid y rhannau mwyaf melodaidd, rhyw seiniau fynnai aros yn y glust, gan fam neu forwyn, a byddent yn llais i lawenydd y galon wrth suo'r plentyn i gwsg. A ffynhonnell arall,--yr oedd y fam yn creu cerddi hwian, nid i wneyd i'r plentyn gysgu, ond i'w gadw'n ddiddig pan ar ddiun. Ac y mae cof gwlad wedi trysori ymgais y mamau mwyaf athrylithgar.

Ar ei fysedd y sylwa plentyn i ddechreu. Hwy ddefnyddia'r fam yn deganau cyntaf. Rhoddir enwau arnynt,--Modryb 'y Mawd, Bys yr uwd, Hirfys, Cwtfys, Bys bach, neu ryw enwau ereill. Gwneir iddynt chware a'u gilydd; llechant yng nghysgod eu gilydd, siaradant a'u gilydd; ant gyda'u gilydd i chware, neu i hel gwlan, neu i ladd defaid i'r mynydd. Yr oedd yr olaf yn fater crogi yr adeg honno, ac felly yr oedd y chware yn un pur gyffrous. Yr oedd i bob bys gymeriad hefyd; bys yr uwd oedd y cynlluniwr, yr hirfys oedd y gweithiwr cryf eofn, y cwtfys oedd y beirniad ofnus, a'r bys bach, druan, oedd yn gorfod dilyn y lleill neu gario dwr. Yn llenyddiaeth gyntaf plentyn, y bysedd yw'r actors yn y ddrama.

Wedi'r bysedd, y traed oedd bwysicaf. Eid trwy yr un chware gyda bysedd y traed drachefn. A difyr iawn oedd pedoli, curo gwadnau'r traed bob yn ail, a phedoli dan ganu.

Nodwedd bennaf plentyn iach, effro yw, nas gall fod eiliad yn llonydd. Mae pob gewyn ynddo ar fynd o hyd. Ac y mae mynd yn yr hen hwiangerddi. Gorchest arwrol gyntaf plentyn yw cael ei ddawnsio'n wyllt ar y lin. "Gyrru i Gaer" yw anturiaeth fawr gyntaf dychymyg y rhan fwyaf o blant Cymru. Ac y mae afiaeth mawr i fod ar y diwedd, i ddynodi rhyw drychineb ysmala,--dod adre wedi priodi, boddi yn y potes, neu dorri'r pynnaid llestri'n deilchion. Mae'r coesau a'r breichiau bychain i fynd ar eu gwylltaf, ac y mae edyn man dychymyg y plentyn yn chware'n wyllt hefyd.

Yr un cerddi hwian, mewn llais distawach, dwysach, a suai y plentyn i gwsg. Ai'r llong i ffwrdd yn ddistaw, carlamai'r cel bach yn esmwyth, doi'r nos dros furiau Caer.

A yw'r hwiangerddi'n foddion addysg? Hwy rydd addysg oreu

plentyndod. Am genedlaethau'n ol, ceisid dysgu plant yn yr ysgol o chwith. Ceisid eu cadw'n llonydd, a hwythau'n llawn awydd symud. Ceisid eu cadw'n ddistaw, a hwythau'n llawn awydd parablu. Dofi, distewi, disgyblu oedd o hyd. Erbyn hyn deallir egwyddorion dysgu plentyn yn well. Gellid rhoddi rhestr hir o athronyddion dysgu plant, a dangos fel y gwelsant, o un i un yn raddol, wir ddull dysgu plant. A'r dull hwnnw yw,-- dull yr hwiangerddi. Dysgir y plentyn i astudio'i fysedd. Ca fynd ar drot ac ar garlam yr adeg y mynno. Ac ymhob cerdd, daw rhyw agwedd darawiadol ar y natur ddynol i'r golwg. Ei siglo'n brysur ar y glin i swm rhyw hen gerdd hwian,-- dyna faban ar ben gwir lwybr ei addysg. Ni fyddaf yn credu dim ddwed yr athronwyr am addysg babanod os na fedrir ei brofi o'r hwiangerddi. Ynddynt hwy ceir llais greddf mamau'r oesoedd; o welediad clir cariad y daethant, ac o afiaeth llawenydd iach.

A yw'r cerddi hwian yn llenyddiaeth? Ydynt, yn ddiameu. Y mae iddynt le mor bwysig mewn llenyddiaeth ag sydd i'r plentyn yn hanes dyn. Y mae llenyddiaeth cenedl yn dibynnu, i raddau mawr, ar ei hwiangerddi. Os mynnech ddeall nodweddion cenedl, y dull chwilio hawddaf a chyrfymaf a sicraf yw hwn,--darllennwch ei cherddi hwian. Os ydynt yn greulon ac anonest eu hysbryd, yn arw a chras, yn fawlyd a dichwaeth, rhaid i chwi ddarllen hanes cenedl yn meddu yr un nodweddion. Os ydynt yn felodaidd a thyner, a'r llawenydd afeithus yn ddiniwed, cewch genedl a'i llenyddiaeth yn ddiwylledig a'i hanes yn glir oddiwrth waed gwirion. Nis gall y Cymro beidio bod a chlust at felodi, wedi clywed y gair "pedoli" bron yn gyntaf un, a hwn yn gyntaf pennill,--

"Mae gen i ebol melyn,
Yn codi'n bedair oed;
A phedair pedol arian,
O dan ei bedwar troed."

Disgwylir i mi ddweyd, mae'n ddiau gennyf, ymhle y cefais yr holl gerddi hwian hyn. Gwaith araf oedd eu cael, bum yn eu casglu am dros ugain mlynedd. Ychydig genir yn yr un ardal, daw y rhai hyn bron o bob ardal yng Nghymru. Cefais hwy oddiwrth rai ugeiniau o gyfeillion caredig, yn enwedig pan oeddwn yn olygydd Cymru'r Plant. A chefais un fantais fawr yng nghwrs fy addysg,--nid oes odid blentyn yng Nghymru y canwyd mwy o hwiangerddi iddo.

Hyd y gwn i; Ceiriog ddechreuodd gasglu hwiangerddi Cymru, yn yr Arweinydd, yn 1856 ac 1857. Condemnid y golygydd, Tegai, am gyhoeddi pethau mor blentynnaidd. Ond daeth yr hanesydd dysgedig Ab Ithel, oedd wedi cyhoeddi'r Gododin ac yn paratoi'r Annales Cambrae y Brut y Tywysogion i'r wasg, i'w amddiffyn yn bybyr. Cawr o ddyn oedd Ab Ithel; y mae rhai o wyr galluocaf a mwyaf dysgedig Cymru, yn ogystal a phlant ysgol, wedi'm helpu innau i wneyd y casgliad hwn. Cyhoeddwyd casgliad Ceiriog wedi hyn yn "Oriau'r Haf." Nid oes ynddo ddim o gerddi hwian y De. Cyhoeddodd Cadrawd rai o gerddi hwian Morgannwg yn ei "History of Llangynwyd Parish" yn 1887. "Yn

ddiweddarach cyhoeddwyd casgliad gyda darluniau prydfferth yng
Nghonwy, {0a} a chasgliad gan Cadrawd gyda cherddoriaeth o drefniad
Mr. Harry Evans ym Merthyr Tydfil. {0b}

Nid y lleiaf o arwyddion da am ddyfodol Cymru yw fod yr hen
hwiangerddi swynol hyn i'w clywed eto yn ei chartrefi ac yn ei
hysgolion.

OWEN M. EDWARDS.

I. BACHGEN.

Y Bachgen boch-goch,
A'r bochau brechdan,
A'r bais dew,--
O ble doist ti?

II. YR EBOL MELYN.

Mae gen i ebol melyn,
Yn codi'n bedair ced,
A phedair pedol arian
O dan ei bedwar troed;
Mi neidia ac mi brancia
O dan y feinir wen,
Fe reda ugain milldir
Heb dynnu'r ffrwyn o'i ben.

III. GYRRU I GAER.

Gyrru, gyrru, gyrru i Gaer;
I briodi merch y maer;
Gyrru, gyrru, gyrru adre,
Wedi priodi ers diwrnodie.

IV. I'R FFAIR.

Ar garlam, ar garlam,
I ffair Abergele;
Ar ffrwst, ar ffrwst,
I ffair Lanrwst.

V. DAU GI BACH.

Dau gi bach yn mynd i'r coed,
Dan droi'u fferrau, dan droi'u troed;
Dau gi bach yn dyfod adre,
Blawd ac eisin hyd eu coese.

VI. CERDDED.

Dandi di, dandi do,
Welwch chwi 'i sgidie newydd o?
Ar i fyny, ar i wared,
Bydd y bachgen bach yn cerdded.

VII., VIII. Y CEFFYL BACH.

Ymlaen, geffyl bach,
I'n cario ni'n dau
Dros y mynydd
I hela cnau.

Ymlaen, geffyl bach,
I'n cario ni'n tri
Dros y mynydd
I hela cnu.

IX. SION A SIAN.

Sion a Sian, oddeutu'r tan,
Yn bwyta blawd ac eisin man.

X., XI. MYND I LUNDAIN.

Beti bach a finnau
Yn mynd i Lundain G'lanmai;
Os na chawn ni'r ffordd yn rhydd,
Mi neidiwn dros y cloddiau.

Beti bach a finne,
Yn mynd i Lundain Glame;
Mae dwr y mor yn oer y nos,
Gwell inni aros gartre.

XII. GWLAD BRAF.

Lodes ei mam, a lodes ei thad,
A fentri di gyda fi allan o'r wlad,
Lle mae gwin yn troi melinau,
A chan punt am gysgu'r borau?

XIII. CYSUR LLUNDAIN.

Mi af i Lundain Glamai
Os byddai byw ac iach,
Ni 'rosa i ddim yng Nghymru
I dorri 'nghalon bach;
Mae digon o arian yn Llundain,
A swper gyda'r nos,
A mynd i 'ngwely'n gynnar,
A chodi wyth o'r gloch.

XIV. LLONG YN MYND.

Si hei-li-lwli, 'r babi,
Mae'r llong yn mynd i ffwrdd;
Si hei-li-lwli, 'r babi,
Mae'r capten ar y bwrdd.

XV. DAFAD WEN. {14a}

Chwe dafad gorniog,
A chwe nod arni, {14b}
Ac ar y bryniau garw,
'Roedd rheiny i gyd yn pori;
Dafad wen, wen, wen,
Ie benwen, benwen, benwen;
Ystlys hir a chynffon wen,
Wen, wen.

XVI. IAR FACH DLOS.

Iar fach dlos
Yw fy iar fach i;
Pinc a melyn,
A choch a du.

XVII. GWCW FACH.

Gwch fach, ond 'twyt ti'n ffolog,
Ffal di ral di rw dw ti rei tei O,
Yn canu 'mhlith yr eithin pigog,
Ffal di ral di rw dw ti rei tei O;
Dos i blwy Dolgellau dirion,
Ffal di ral di rw dw ti rei tei O;
Ti gei lwyn o fedw gwyrddion,
Ffal di ral di rw dw ti rei tei O.

XVIII. LLYGOD A MALWOD.

Llygod man yn chwythu'r tan,
A'r malfod yn gweu melfed.

XIX. I'R DRE.

Gyrru, gyrru, drot i'r dre,
Dwad adre erbyn te.

XX. I GAERDYDD.

Gyrru, gyrru, i Gaerdydd,
Mofyn pwn o lestri pridd;
Gyrru, gyrru'n ol yn glau,
Llestri wedi torri'n ddau.

XXI. Y CEFFYL DU BACH.

Pandy, pandy, melin yn malu,
Gweydd yn gweu a'r ffidil yn canu;
Ceffyl bach du a'r gynffon wen
Yn cario Gwen a Mari.

XXII. I'R FFAIR.

Tomos Jones yn mynd i'r ffair,
Ar gefn ei farch a'i gyfrwy aur;
Ac wrth ddod adre cwyd ei gloch,
Ac yn ei boced afal coch.

XXIII. AR DROT.

'Ar drot, ar drot, i dy Shon Pot,
Ar whil, ar whil, i dy Shon Pil;
Ar garlam, ar garlam, i dy Shon Rolant,
Bob yn gam, bob yn gam, i dy f'ewythr Sam.

XXIV. AR GARLAM.

Iohn bach a finne,
Yn mynd i Lunden Glame;
Ac os na chawn ni'r ffordd yn glir,
Ni neidiwn dros y cloddie.

XXV. Y DDAFAD FELEN. {16}

Croen y ddafad felen,
Yn towlu'i throed allan;
Troed yn ol, a throed ymlaen,
A throed yn towlu allan.

XXVI. CNUL Y BACHGEN COCH.

"Ding dong," medd y gloch,
Canu cnul y bachgen coch;
Os y bachgen coch fu farw,
Ffarwel fydd i'r gwin a'r cwrw.

XXVII. DAU FOCHYN BACH.

Dacw tada'n gyrru'r moch,
Mochyn gwyn, a mochyn coch;
Un yn wyn yn mynd i'r cwt,
A'r llall yn goch a chynffon bwt.

XXVIII. COLLI ESGID.

Dau droed bach yn mynd i'r coed,
Esgid newydd am bob troed;
Dau droed bach yn dwad adre
Wedi colli un o'r 'sgidie.

XXIX. I'R FELIN.

Dau droed bach yn mynd i'r felin,
I gardota blawd ac eithin;
Dau droed bach yn dyfod adra,
Dan drofera, dan drofera.

XXX. IANTO.

Carreg o'r Nant,
Wnaiff lant;
Carreg o'r to,
Wnaiff o,--
lanto.

XXXI. DEIO BACH.

Deio bach a minne
Yn mynd i werthu pinne;
Un res, dwy res,
Tair rhes am ddime.

XXXII. Y BYSEDD.

Modryb y fawd,
Bys yr uwd,
Pen y cogwr,
Dic y peipar,
Joli cwt bach.

XXXIII. HOLI'R BYSEDD. {19a}

"Ddoi di i'r mynydd?" meddai'r fawd,
"I beth?" meddai bys yr uwd;
"I hela llwynog" meddai'r hir-fys; {19b}
"Beth os gwel ni?" meddai'r canol-fys;
"Llechu dan lechen" meddai bys bychan.

XXXIV. RHODD. {20}

Buarth, baban, cryman, croes;
Modrwy aur i'r oreu 'i moes.

XXXV., XXXVI. I'R YSGOL.

Mi af i'r ysgol fory,
A'm llyfyr yn fy llaw;
Heibio'r Castell Newydd,
A'r cloc yn taro naw;
Dacw mam yn dyfod,
Ar ben y gamfa wen,
"A rhywbeth yn ei barclod,
A phiser ar ei phen.

Mi af i'r ysgol fory,
A'm llyfyr yn fy llaw,
Heibio'r Sgubor Newydd,
A'r cloc yn taro naw;
O, Mari, Mari, codwch,
Mae heddyw'n fore mwyn,
Mae'r adar bach yn canu,
A'r gog ar frig y llwyn.

XXXVII. LLE DIFYR.

Mi fum yn gweini tymor
Yn ymyl Ty'n y Coed,
A'dyna'r lle difyrraf
Y bum i ynddo 'rïoed;
Yr adar bach yn canu,
A'r coed yn suo ynghyd,--
Fy nghalon fach a dorrodd,
Er gwaetha rhain i gyd.

XXXVIII. COLLI BLEW.

Pwsi mew, pwsi mew,
Lle collaist ti dy flew?
"Wrth gario tan
I dy modryb Sian,
Yng nghanol eira a rhew."

XXXIX. BODDI CATH.

Shincin Sion o'r Hengoed
Aeth i foddï cath,
Mewn cwd o lian newydd,

Nad oedd e damed gwaeth;
Y cwd a aeth 'da'r afon,
A'r gath a ddaeth i'r lan,
A Shincin Sion o'r Hengoed
Gas golled yn y fan.

XL. WEL, WEL.

"Wel, wel,"
Ebe ci Jac Snel,
"Rhaid i mi fynd i hel,
Ne glemio."

XLI., XLII. PWSI MEW.

Pwsi meri mew,
Ble collaist ti dy flew?
"Wrth fynd i Lwyn Tew
Ar eira mawr a rhew."

"Pa groeso gest ti yno.
Beth gefaist yn dy ben?"
Ces fara haidd collog,
A llaeth yr hen gaseg wen."

XLIII. CALANMAI.

Llidiart newydd ar gae ceirch,
A gollwng meirch o'r stablau;
Cywion gwyddau, ac ebol bach,
Bellach ddaw Calanmai.

XLIV.--XLVI. DA.

Mae gen i darw penwyn,
A gwartheg lawer iawn;
A defaid ar y mynydd,
A phedair das o fawn.

Mae gen i gwpwrdd cornel,
A set o lestri te;
A dresser yn y gegin,
A phopeth yn ei le.

Mae gen i drol a cheffyl,

A merlyn bychan twt,
A phump o wartheg tewion,
Yn pori yn y clwt.

XLVII. DACW DY.

Dacw dy, a dacw do,
Dacw efail Sion y go;
Dacw Mali wedi codi,
Dacw Sion a'i freichiau i fyny.

XLVIII. COFIO'R GATH.

Ar y ffordd wrth fynd i Ruthyn,
Gwelais ddyn yn gwerthu brethyn;
Gofynnais iddo faint y llath,
Fod arnaf eisio siwt i'r gath.

XLIX. YSTURMANT. {27a}

(I ddynwared swm ysturmant.)
DWR glan gloew,
Bara chaws a chwrw.

L. YSGUTHAN. {27b}

(I ddynwared Can Ysguthan.)
Cyrch du, du,
Yn 'y nghwd i.

LI. SIAN.

Sian bach anwyl,
Sian bach i;
Fi pia Sian,
A Sian pia fi.

LII. SIAN A SION.

Pan brioda Sion a minnau,
Fe fydd cyrn ar bennau'r gwyddau;

leir y mynydd yn bluf gwynion;
Ceiliog twrci fydd y person.

LIII. SION A SIAN.

Sion a Sian yn mynd i'r farchnad,
Sian yn mynd i brynnu iar,
A Sion i werthu dafad.

LIV. Y CROCHAN.

Rhowch y crochan ar y tan,
A phen y fran i ferwi;
A dau lygad y gath goed,
A phedwar troed y wenci.

LV. UST.

Ust, O taw! Ust, O taw,
Aeth dy fam i Loeger draw;
Hi ddaw adre yn y man,
A llond y cwd o fara cann.

LVI. CYSGU.

Bachgen bach ydi'r bachgen gore,
Gore, gore;
Cysgu'r nos, a chodi'n fore,
Fore, fore.

LVII. FFAFRAETH.

Hen fenyw fach Cydweli
Yn gwerthu losin du;
Yn rhifo deg am geiniog,
Ond un ar ddeg i fi.

LVIII. MERCH EI MAM.

Morfudd fach, ferch ei mham,
Gaiff y gwin a'r bara cann;

Hi gaiff 'falau per o'r berllan,
Ac yfed gwin o'r llester arian.

LIX. MERCH EI THAD.

Morfudd fach, merch ei thad,
Gaiff y wialen fedw'u rhad;
Caiff ei rhwymo wrth bost y gwely
Caiff ei chwipio bore yfory.

LX. COLLED.

Whic a whiw!
Aeth y barcud a'r ciw;
Os na feindwch chwi ato,
Fe aiff ag un eto.

LXI. ANODD COELIO.

Mae gen i hen iar dwrci,
A mil o gywion dani;
Pob un o rheiny yn gymaint ag ych,--
Ond celwydd gwych yw hynny?

LXII. DODWY DA.

Mae gen i iar a cheiliog
A brynnais i ar ddydd lau;
Mae'r iar yn dodwy wy bob dydd,
A'r ceiliog yn dodwy dau.

LXIII. BYW DETHEU.

Mae gen i iar a cheiliog,
A hwch a mochyn tew;
Rhwyg y wraig a finne,
'R ym ni'n eig wneyd hi'n lew.

LXIV. DA.

Mae gen i ebol melyn

A merlen newydd spon,
A thair o wartheg blithion
Yn pori ar y fron;
Mae gen i iar a cheiliog,
Mi cefais er dydd lau,
Mae'r iar yn dodwy wy bob dydd
A'r ceiliog yn dodwy dau.

LXV. Go-Go-Go!

Shoni Brica Moni
Yn berchen buwch a llo;
A gafar fach, a mochyn,
A cheiliog, go-go-go!

LXVI. CYNFFON.

Mi welais nyth pioden,
Fry, fry, ar ben y goeden,--
A'i chynffon hi mas.

LXVII. TAITH DAU.

Dafi bach a minne,
Yn mynd i Aberdar,
Dafi'n mofyn ceiliog,
A minne'n 'mofyn giar.

LXVIII. YSGWRS.

"Wel," meddai Wil wrth y wal,
Wedodd y wal ddim wrth Wil.

LXIX. HOFF BETHAU.

Mae'n dda gan hen wr uwd a lla'th
Mae'n dda gan gath lygoden;
Mae'n dda gan 'radwr flaen ar swch,
Mae'n dda gan hwch y fesen.

LXX. CLOC.

Mae gen i, ac mae gen lawer,
Gloc ar y mur i gadw amser;
Mae gan Moses, Pant y Meusydd,
Gloc ar y mur i gadw'r tywydd.

LXXI. DWY FRESYCHEN.

Mi welais ddwy gabetsen,
Yn uwch na chlochdy Llundan;
A deunaw gwr yn hollti 'rhain,
A phedair cainc ar hugain.

LXXII. TOI A GWAU.

Mi welais i beth na welodd pawb,--
Y cwd a'r blawd yn cerdded;
Y fran yn toi ar ben y ty,
A'r malwod yn gwau melfed.

LXXIII. MALWOD A MILGWN.

Mi welais innau falwen goch,
A dwy gloch wrth ei chlustiau;
A dau faen melin ar ei chefn,
Yn curo'r milgwn gorau.

LXXIV. GWENNOL FEDRUS.

Do, mi welais innau wennol,
Ar y traeth yn gosod pedol;
Ac yn curo hoel mewn diwrnod,--
Dyna un o'r saith rhyfeddod.

LXXV. LLYNCU DEWR.

Mi weles beth na welodd pawb,--
Y cwd a'r blawd yn cerdded,
Y fran yn toi ar ben y ty,
A'r gwr mor hy a hedeg;
A hogyn bach, dim mwy na mi,
Yn llyncu tri dyniawed.

LXXVI., LXXVII. Y DDAFAD YN Y BALA.

'Roedd gen i ddafad gorniog,
Ac arni bwys o wlan,
Yn pori ar lan yr afon
Ymysg y cerrig man;
Fe aeth yr hwsmon heibio,
Hanosodd arni gi;
Ni welais i byth mo'm dafad,
Ys gwn i a welsoch chwi?

Mi gwelais hi yn y Bala,
Newydd werthu ei gwlan,
Yn eistedd yn ei chadair,
O flaen tanllwyth mawr o dan;
A'i phibell a'i thybaco,
Yn smocio'n abal ffri,
A dyna lle mae y ddafad,--
Gwd morning, Jon, how di!

LXXVIII. IAR Y PENMAEN MAWR.

'Roedd gen i iar yn gorri,
Ar ben y Penmaen Mawr,
Mi eis i droed y Wyddfa
I alw arni i lawr;
Mi hedodd ac mi hedodd,
A'i chywion gyda hi,
I ganol tir y Werddon,--
Good morning, John! How di?

LXXIX. I BLE?

Troi a throsi, troi i ble?
I Abergele i yfed te.

LXXX. MORIO.

Fuost ti erioed yn morio?
"Do, mewn padell ffrio;
Chwythodd y gwynt fi i Eil o Man,
A dyna lle bum i'n crio."

LXXXI. LLONG FY NGHARIAD.

Dacw long yn hwylio'n hwylus,
Heibio'r trwyn, ac at yr ynys;
Os fy nghariad i sydd ynddi,
Hwyliau sidan glas sydd arni.

LXXXII. CWCH BACH.

Cwch bach ar y mor,
A phedwar dyn yn rhwyfo;
A Shami pwdwr wrth y llyw
Yn gwaeddi,--"Dyn a'n helpo."

LXXXIII. GLAN Y MOR.

Mae gen i dy bach del,
O dy bach del, O dy bach del,
A'r gwynt i'r drws bob amser;
Agorwch dipyn o gil y ddor,
O gil y ddor, o gil y ddor,
Cewch weld y mor a'r llongau.

LXXXIV. DWR Y MOR.

Ioan bach a finnau
Yn mynd i ddwr y mor;
Ioan yn codi 'i goesau,
A dweyd fod dwr yn oer.

LXXXV. TRI.

Tri graienyn, tri maen melin,
Tair llong ar for, tri mor, tri mynydd;
A'r tri aderyn a'r traed arian,
Yn tiwnio ymysg y twyni man.

LXXXVI. WEDI DIGIO.

Mae fy nghariad wedi digio,
Nis gwn yn wir pa beth ddaeth iddo;
Pan ddaw'r gwibed bach a chywion,
Gyrraf gyw i godi ei galon.

LXXXVII. CARN FADRYN.

Mi af oddiyma i ben Carn Fadryn,
Er mwyn cael gweled eglwys Nefyn;
O ddeutu hon mae'r plant yn chware,
Lle dymunwn fy mod inne.

LXXXVIII. SIGLO'R CRYD.

Siglo'r cryd a'm troed wrth bobî,
Siglo'r cryd a'm troed wrth olchi;
Siglo'r cryd ymhob hysywaeth,
Siglo'r cryd sy raid i famaeth.

LXXXIX. Y LLEUAD.

Mae nhw'n dwedyd yn Llanrhaiad,
Mai rhyw deiliwr wnaeth y lleuad;
A'r rheswm am fod goleu drwyddo,
Ei fod heb orffen cael ei bwytho.

LXL. COES UN DDEL. {39}

Coes un ddel, ac hosan ddu,
Fel a'r fel, fel a'r fu;
Fel a'r fu, fel a'r fel,
Ac hosan ddu coes un ddel.

LXLI. Y BRYN A'R AFON.

Y Bryn,--"Igarn Ogarn, ble'r ei di?"
Yr Afon,--"Moel dy ben, nis gwaeth i ti."
Y Bryn,--"Mi dyf gwallt ar fy mhen i
Cyn unioni'th arrau ceimion di."

LXLII. DECHREU CANU.

Pan es i gynta i garu,
O gwmpas tri o'r gloch,
Mi gurais wrth y ffenestr,

Lle'r oedd yr hogen goch.

LXLIII. SIGLO.

Tri pheth sy'n hawdd eu siglo,--
Llong ar for pan fydd hi'n nofio,
Lidiart newydd ar glawdd helyg,
A march dan gyfrwy merch fonheddig.

LXLIV. ARFER PENLLYN.

Dyma arfer pobl Penllyn,--
Canu a dawnsic hefo'r delyn,
Dod yn ol wrth oleu'r lleuad,
Dwyn y llwdn llwyd yn lladrad.

LXLV. DILLAD NEWYDD.

Caf finnau ddillad newydd
O hyn i tua'r Pasg,
Mi daflaf rhain i'r potiwr,
Fydd hynny fawr o dasg;
Caf wedyn fynd i'r pentre,
Fel sowldiwr bach yn smart,
A phrynnaf wn a chledde,
I ladd 'rhen Fonipart.

LXLVI. LLE RHYFEDD.

Eglwys fach Pencarreg,
Ar ben y ddraenen wen;
A chlochdy mawr Llanbydder
Yn Nheifi dros ei ben.

LXLVII. SEL WIL Y PANT.

Pan oedd y ci ryw noson,
Yn ceisio crafu'r crochon,
'Roedd Wil o'r Pant, nai Beti Sian,
Yn cynnal bla'n 'i gynffon.

LXLVIII. CARIO CEILIOG.

Twm yr ieir aeth lawr i'r dre,
A giar a cheiliog gydag e;
Canodd y ceiliog,--"Go-go-go";
Gwaeddodd Twm,--"Halo! Halo!"

LXLIX. FE DDAW.

Fe ddaw Gwyl Fair, fe ddaw Gwyl Ddewi,
Fe ddaw'r hwyaden fach i ddodwy.

C. CEL BACH, CEL MAWR.

Hei, gel bach, tua Chaerdydd,
'Mofyn pwn o lestri pridd;
Hei, gel mawr, i Aberhonddu,
Dwmbwr dambar, llestri'n torri.

CI. I'R DRE.

Gyrru, gyrru, drot i'r dre,
'Mofyn bara cann a the.

CII. I FFAIR HENFEDDAU.

Gyrru, gyrru, i ffair Henfeddau,
'Mofyn pinnau, 'mofyn 'falau.

CIII. I FFAIR Y RHOS.

Gyrru, gyrru, i ffair y Rhos;
Mynd cyn dydd a dod cyn nos.

CIV. I FFAIR Y FENNI.

Gyrru, gyrru, i ffair y Fenni;
'Mofyn cledd i ladd y bwci.

CV. CEL BACH DEWR.

Welwch chwi cel bach
Yn ein cario ni'n dau?
Mynd i ochor draw'r afon
Gael eirin a chnau.

CVI. CEFFYL JOHN JONES.

Mam gu, mam gu, dewch maes o'r ty,
Gael gweld John Jones ar gefn y ci.

CVII. MARI.

Mari lan, a Mari lon,
A Mari dirion doriad,
Mari ydyw'r fwyna'n fyw,
A Mari yw fy nghariad;
Ac onid ydyw Mari'n lan,
Ni wiw i Sian mo'r siarad.

CVIII. TROT, TROT.

Trot, trot, tua'r dre,
'Mofyn pwn o lestri te;
Trot, trot, tua'r dre,
I mofyn set o lestri te;
Galop, galop, tua chartre,
Torri'r pwn a'r llestri'n gate.

CIX. FFIDIL A FFON.

Mari John, ffidil a ffon,
Cyllell a bilwg i chware ding dong.

CX. ENNILL.

Sion a Siani Siencyn,
Sy'n byw yn sir y Fflint;
Sian yn ennill chweugain,
A Sion yn ennill punt.

CXI. DYNA'R FFORDD.

Dafi Siencyn Morgan,
Yn codi'r don ei hunan;
A'i isaf en e nesa i fiwn,
A dyna'r ffordd i ddechre tiwn.

CXII. ROBIN A'R DRYVV.

Robin goch a'r Dryw bach
Yn fy nghuro i fel curo sach;
Mi godais innau i fyny'n gawr,
Mi drewais Robin goch i lawr.

CXIII. Y JI BINC.

Ji binc, ji binc, ar ben y banc,
Yn pwysu hanner cant o blant.

CXIV. Y FRAN.

Shinc a Ponc a finne
Yn mynd i ffair y pinne;
Dod yn ol ar gefn y fran,
A phwys o wlan am ddime.

CXV. ROBIN GOCH.

Robin goch ar ben y rhiniog,
Yn gofyn tamaid heb un geiniog;
Ac yn dwedyd yn ysmala,--
"Mae hi'n oer, mi ddaw yn eira."

CXVI. JAC Y DO.

Si so, Jac y Do,
Dal y deryn dan y to,
Gwerthu'r fuwch a lladd y llo,
A mynd i Lunden i roi fro;
Dene diwedd Jac y Do.

CXVII. DAWNS.

Y dyrnwr yn dyrnu,
Y ffidil yn canu;
A Robin goch bach
Yn dawnsio'n y beudy.

CXVIII. MYND I GARU.

Rhowch imi fenthyg ceffyl,
I fyned dros y lan,
I garu'r ferch fach ifanc
Sy'n byw 'da 'i thad a'i mham;
Ac oni ddaw yn foddus,
A'i gwaddol gyda hi,
Gadawaf hi yn llonydd,
Waith bachgen pert wyf fi.

CXIX. FY EIDDO.

Mae gennyf dy cysurus,
A melin newydd dwt,
A chwprdd yn y gornel,
A mochyn yn y cwt.

CXX. SEN I'R GWAS.

Y llepyn llo a'r gwyneb llwyd,
Ti fyti fwyd o'r goer;
Pe torrit gwys fel torri gaws,
Fe fyddai'n haws dy ddiode.

CXXI. PRUN?

Dic Golt a gysgodd yn y cart,
Fe'i speiliwyd o'i geffyle;
A phan ddihunodd, holi wnai,--
"Ai Dic wyf fi, ai nage?
Os Dic wyf fi, ces golled flin,--
Mi gollais fy ngheffyle;
Ac os nad Dic, 'rwy'n fachgen smart,
Enillais gart yn rhywle."

CXXII. DAMWAIN.

Shigwti wen Shon-Gati,
Mae crys y gwr heb olchi,
Fe aeth yr olchbren gyda'r nanf,
A'r wraig a'r plant yn gwaeddi.

CXXIII. COED TAN.

Gwern a helyg
Hyd Nadolig.
Bedw, os cair,
Hyd Wyl Fair;
Cringoed caeau
O hynny hyd Glamai;
Briwydd y fran
O hynny ymlaen.

CXXIV. FFAIR PWLLHELI.

Aeth fy Ngwen i ffair Pwllheli,
Eisio padell bridd oedd arni;
Rhodd am dani saith o sylltau,
Cawswn i hi am dair a dimau.

CXXV. BORE GOLCHI.

Aeth fy Ngwen ryw fore i olchi,
Eisio dillad glan oedd arni;
Tra bu Gwen yn 'mofyn sebon,
Aeth y dillad hefo'r afon.

CXXVI. BORE CORDDI.

Aeth fy Ngwen ryw fore i gorddi,
Eisio menyn ffres oedd arni;
Tra bo Gwen yn 'mofyn halen,
Aeth y ci a'r menyn allan.

CXXVII. SEREN DDU.

Seren ddu a mwnci,

Sion y gof yn dyrnu,
Modryb Ann yn pigo pys,
A minnau'n chwys dyferu.

CXXVIII. BENTHYG LLI.

Si so gorniog,
Grot a pheder ceiniog,
Un i mi, ac un i chwi,
Ac un i'r dyn,
Am fenthyg y lli gorniog.

CXXIX. LLAWER O HONYNT.

Ceiliog bach y Wyddfa
Yn canu ar y bryn,
Hwyaid Aber Glaslyn
Yn nofio ar y llyn;
Gwyddau Hafod G'regog
Yn gwaeddi "wich di wach,"
A milgwn Jones Ynysfor
Ar ol y llwynog bach.

CXXX. LLE MAE PETHAU.

Mae yn y Bala flawd ar werth,
Mae'n Mawddwy berth i lechu,
Mae yn Llyn Tegid ddwr a gro,
Mae'n Llundain o i bedoli;
Ac yng Nghastell Dinas Bran
Mae ffynnon lan i ymolchi.

CXXXI. HEN LANC.

Briodi di?
Na wnaif byth!
Wyt ti'n siwr?
Ydw'n siwr.

Hen lanc yn byw fy hunan
Ydwyf fi;
Yn meddu cwrs o arian,
Ydwyf fi;
Yn meddwl am briodi?
Priodi, na wnaif byth;

Waeth beth fydd gennyf wedyn,
Ond poenau lond fy nyth.

CXXXII. CARU FFYDDLON.

Mae nhw'n dwedyd ac yn son
Mod i'n caru yn sir Fon;
Minne sydd yn caru'n ffyddlon
Dros y dwr yn sir Gaernarfon.

CXXXIII. CARU YMHELL.

Caru yng Nghaer, a charu yng Nghorwen,
Caru yn Nyffryn Clwyd a Derwen;
Caru 'mhellach dros y mynydd,
Cael yng Nghynwyd gariad newydd.

CXXXIV. ELISABETH.

Elisabeth bach, a briodwch chwi fi?
Dyma'r amser gore i chwi;
Tra bo'r drym yn mynd trwy'r dre,
Tra bo'ch calon bach yn ei lle.

CXXXV. SHONTYN.

Shontyn, Shontyn, y gwr tynn;
Clywed y cwbl, a dweyd dim.

CXXXVI. GLAW.

Mae'n bwrw glaw allan,
Mae'n hindda'n y ty,
A merched Tregaron
Yn chwalu'r gwlan du.

CXXXVII. Y CARWR TRIST.

Bachgen bach o Ddowles,
Yn gweithio'n ngwaith y tan,
Bron a thorri 'i galon

Ar ol y ferch fach lan;
Ei goesau fel y pibau,
A'i freichiau fel y brwyn,
Ei ben e fel pytaten,
A hanner llath o drwyn.

CXXXVIII. JOHN.

Ar y ffordd wrth fynd i Lerpwl,
Gwelais lohn ar ben y cwpwr;
Gofynnais iddo beth oedd o'n wneyd;
"Bwyta siwgwr, paid a deyd."

CXXXIX. BREUDDWYD.

Gwelais neithiwr, drwy fy hun,
Lanciau Llangwm bod yg un;
Rhai mewn uwd, a rhai mewn llymru,
A rhai mewn buddai, wedi boddi.

CXL. PEDOLI, PEDINC.

Pedoli, pedoli, pe-dinc,
Mae'n rhaid i ni bedoli
Tae e'n costio i ni bunt;
Pedol yn ol, a phedol ymlaen,
Pedol yn eise o dan y droed ase,--
Bi-dinc, bi-dinc, bi-dinc.

CXLI. PEDOLI, PEDROT.

Pedoli, pedoli, pedoli, pe-drot,
Mae'n rhaid i ni bedoli
Tae e'n costio i ni rot;
Pedol yn ol, a phedol ymlaen,
Pedol yn eise o dan y droed ase,--
Bi-drot, bi-drot, bi-drot.

CXLII. PEDOLI'R CEFFYL GWYN.

Pedoli, pedoli, pe-din,
Pedoli'r ceffyl gwyn;
Pedoli, pedoli, pe-doc,

Pedoli'r ebol broc.

CXLIII. ROBIN DIR-RIP.

Robin dir-rip,
A'i geffyl a'i chwip;
A'i gap yn ei law,
Yn rhedeg trwy'r baw.

CXLIV. GWCW!

"Gw-Cw!" medd y gog,
Ar y gangen gonglog;
"Gw-cw!" medd y llall,
Ar y gangen arall.

CXLV. GARDYSON.

Shoni moni, coesau meinion,
Cwtws y gath yu lle gardyson.

CXLVI. ESGIDIAU.

Lle mae 'i sgidie?
Pwy sgidie?
Sgidie John.
Pwy John?
John diti.
Pwy diti?
Diti 'i fam.
Pwy fam?
I fam e'.
Pwy e'?
E' 'i hunan.

CXLVII. ROBIN GOCH.

Robin goch ar ben y rhiniog,
A'i ddwy aden yn anwydog;
Ac yn dwedyd yn ysmala,--
"Mae hi'n oer, mi ddaw yn eira."

CXLVIII. CHWARE.

Canwch y gloch!

(Tynnu yn un o'r cudynau gwallt)

Curwch y drws!

(Taro'r talcen a'r bys)

Codwch y glicied!

(Gwasgu blaen y trwyn i fyny)

Dowch i mewn, dowch i mewn, dowch i mewn!

(Rhoi'r bys ar y wefus).

CXLIX. CARIAD.

Mae gen i gariad glan, glan,

Gwrid coch a dannedd man;

Ei dwy ael fel ede sidan,

Gwallt ei phen fel gwiail arian.

CL. DEWIS OFER.

Mynd i'r ardd i dorri pwysi,

Gwrthod lafant, gwrthod lili;

Pasio'r pinc a'r rhosod cochion,

Dewis pwysi o ddanadl poethion.

CLI. LADI FACH BENFELEN.

Ladi bach benfelen,

Yn byw ar ben y graig,

Mi bobith ac mi olchith,

Gwnaiff imi burion gwraig;

Mi startsith ac mi smwddith,

Gwnaiff imi burion bwyd,

Fe wnaiff i'r haul dywynnu

Ar ben y Garreg Lwyd.

CLII. CYDYMDEIMLAD.

Trueni mawr oedd gweled

Y merlyn bach diniwed,

Ac arno fe y chwys yn drwyth,

Wrth lusgo llwyth o ddefed.

CLIII. APEL.

Glaw bach, cerr ffordd draw,
A gad i'r haul ddod yma.

CLIV. SAETHU LLONGAU.

Welsoch chwi wynt, welsoch chwi law?
Welsoch chwi dderyn bach ffordd draw?
Welsoch chwi ddyn a photasen ledr,
Yn saethu llongau brenin Lloegr?

CLV. CEINIOG I MI.

Si so, si so,
Deryn bach ar ben y to;
Ceiniog i ti,
Ceiniog i mi,
A cheiniog i'r iar am ddodwy,
A cheiniog i'r ceiliog am ganu.

CLVI. Y TYWYDD.

Bys i fyny, teg yfory;
Bys i lawr, glaw mawr.

CLVII., CLVIII. CALANMAI.

Daw Clame, daw Clame,
Daw dail ar bob twyn,--
Daw meistr a meistres
I edrych yn fwyn.

A minne, 'rwy'n coelio,
Yn hela i'm co,
I'r gunog laeth enwyn
Fod ganwaith dan glo.

CLIX. CATH DDU.

Amen, person pren,
Cath ddu a chynffon wen.

CLX. MYND A DOD.

Hei ding, diri diri dywn,
Gyrru'r gwyddau bach i'r cawn;
Dwad 'nol yn hwyr brynhawn,
A'u crombilau bach yn llawn.

CLXI. GYRU GWYDDAU.

Hen wraig bach yn gyrru gwyddau,
Ar hyd y nos;
O Langollen i Ddolgellau,
Ar hyd y nos;
Ac yn dwedyd wrth y llanciau,
"Gyrrwch chwi, mi ddaliaf finnau,"
O Langollen i Ddolgellau,
Ar hyd y nos.

CLXII. BWRW EIRA.

Hen wraig yn pluo gwyddau,
Daw yn fuan ddyddiau'r gwyliau.

CLXIII. BETH SYDD GENNYF.

Mae gen i iar, mae gen i geiliog,
Mae gen i gywen felen gopog;
Mae gen i fuwch yn rhoi i mi lefrith,
Mae gen i gyrenen fawr o wenith.

CLXIV. TAIR GWYDD.

Gwydd o flaen gwydd,
Gwydd ar ol gwydd,
A rhwng pob dwy wydd, gwydd;
Sawl gwydd oedd yno?

CLXV., CLXVI. CARIAD Y MELINYDD.

Mi af i'r eglwys Ddywsul nesa,

Yn fy sidan at fy sodla;
Dwed y merched wrth eu gilydd,--
"Dacw gariad Wil Felinydd."
Os Wil Felinydd wyf yn garu,
Rhoddaf bupur iddo falu;
Llefrith gwyn i yrru'r felin,
A chocos arian ar yr olwyn.

CLXVII. CARIAD ARALL.

Mae'n dda gen i fuwch,
Mae'n dda gen i oen,
Mae'n dda gen i geffyl
Yn llydan ei ffroen;
Mae'n dda gen i 'r adar
Sy'n canu yn y llwyn.
Mae'n dda gen i fachgen
A chrwb ar ei drwyn;
A thipyn bach bach o ol y frech wen,
Yn gwisgo het befer ar ochor ei ben.

CLXVIII. GWRAIG.

Mi fynnai wraig, mi wranta,
Caiff godi'r bore'n nghynta;
Troed yn ol a throed ymlaen,
A throed i gicio'r pentan.

CLXIX., CLXX. PRY BACH. {63}

Pry bach yn mynd i'r coed,
Dan droi 'i ferrau, dan droi 'i droed;
Dwad adre yn y bore,
Wedi colli un o'i sgidie.

Pry bach yn edrych am dwll,
Yn edrych am dwll, yn edrych am dwll,
Pry bach yn edrych am dwll,
A DYMA dwll, dwll, dwll, dwll, dwll.

CLXXI. Y BYSEDD.

Bowden,
Gwas y Fowden,
Libar labar,

Gwas y stabal,
Bys bach, druan gwr,
Dorrodd 'i ben wrth gario dwr
I mam i dylino.

CLXXII. CHWARE'R BYSEDD.

"I'r coed," medde Modryb y Mawd,
"I be?" medde Bys yr Uwd;
"I ladrata," medde Hirfys;
"Beth os dalian ni?" medde'r Canol-fys;
"Dengwn, dengwn, rhag iddo'n dal ni,"
Medde'r Bys Bach.

CLXXIII. BWGAN.

Bwgan bo lol, a thwll yn 'i fol,
Digon o le i geffyl a throl.

CLXXIV. YR ENETH BENFELEN.

Mae geneth deg ben-felen
Yn byw ym Mhen y Graig,
Dymunwn yn fy nghalon
Gael honno imi'n wraig;
Hi fedr bobî a golchi,
A thrin y tamaid bwyd,
Ac ennill llawer ceiniog
Er lles y bwthyn llwyd.

CLXXV. Y WYLAN.

Y wylan fach adnebydd
Pan fo'n gyfnewid tywydd;
Hi hed yn deg, ar aden wen,
O'r mor i ben ymynydd.

CLXXVI. FY NGHARIAD.

Dacw 'nghariad ar y dyffryn,
Llygaid hwch a dannedd mochyn;
A dau droed fel gwadn arad,
Fel dyllhuan mae hi'n siarad.

CLXXVII. DAU DDEWR.

Dau lanc ifanc yn mynd i garu,
Ar noswaith dywell fel y fagddu;
Swm cacynen yn y rhedyn
A'u trodd nhw adre'n fawr eu dychryn.

CLXXVIII. LLANC.

Mi briodaf heddyw yn ddi-nam,
Heb ddweyd un gair wrth nhad na mam.

CLXXIX. YMFFROST.

Chwarelwr {67} oedd fy nhaid,
Chwarelwr oedd fy nhad;
Chwarelwr ydwyf finnau,
Y goreu yn y wlad;
Chwarelwr ydyw'r baban
Sy'n cysgu yn ei gryd,
Ond tydi o'n beth rhyfedd
Ein bod ni'n chwarelwyr i gyd?

CLXXX. Y RHYBELWR BACH. {68}

Rhybelwr bychan ydwyf,
Yn gweithio hefo nhad,
Mi allaf drin y cerrig
Yn well na neb o'r wlad;
'Rwy'n medru naddu Princes,
Y Squares, a'r Counties bach,
Cyn hir caf finnau fargen,
Os byddaf byw ac iach.

CLXXXI. LLIFIO.

Llifio, llifio, llifio'n dynn,
Grot y dydd y flwyddyn hyn;
Os na lifiwn ni yn glau,
'Nillwn ni ddim grot yn dau.

CLXXXII. GOLCHI LLESTRI.

Dorti, Dorti, bara gwyn yn llosgi,
Dwr ar y tan i olchi'r llestri.

CLXXXIII. CAP.

Morus y gwynt,
Ac lfan y glaw,
Daflodd fy nghap
I ganol y baw.

CLXXXIV. CLOCS.

Mae gen i bar o glocs,
A rheini'n bar go dda,
Fe barant dros y gaea,
A thipyn bach yr ha;
Os can nhw wadnau newydd,
Fe barant dipyn hwy;
A saith a dime'r glocsen,
A phymtheg am y ddwy.

CLXXXV. GLAW.

Glaw, glaw, cerdda draw;
Haul, haul, tywynna.

CLXXXVI. MERCHED DOL 'R ONNEN.

Mae'n bwrw glaw allan,
Mae'n deg yn y ty,
A merched Dol 'r Onnen
Yn cribo'r gwlan du.

CLXXXVII. LLIW'R GASEG.

Caseg winnau, coesau gwynion,
Groenwen denau, garnau duon;
Garnau duon, groenwen denau,
Coesau gwynion, caseg winnau.

CLXXXVIII. BERWI POTEN.

Hei, ding-a-ding, diri,
Mae poten yn berwi,
Shini a Shani yn gweithio tan dani;
Shani'n ei phuro a phupur a fflwr,
Ychydig o laeth, a llawer o ddwr.

CLXXXIX. WRTH Y TAN.

Dorti, Dorti, bara gwyn yn llosgi,
Dwr ar y tan i olchi'r llestri;
Crafwch y crochan gael creifion i'r ci,
A hefyd gwnewch gofio
Rhoi laeth i'r gath ddu.

CXC. PAWB WRTHI.

Y ci mawr yn pobi,
Y ci bach yn corddi,
A'r gath ddu yn golchi
Ei gwyneb yn lan;
Y wraig yn y popty
Yn gwyllo'r bara'n crasu,
A'r llygod yn rhostio
Y cig wrth y tan.

CXCI., CXCII. TE A SIWGR GWYN.

Hen ferched bach y pentre,
Yn gwisgo capie lasie,
Yfed te a siwgr gwyn,
A chadw dim i'r llancie.

Bara a laeth i'r llancie,
Ceirch i'r hen geffyle,
Cic yn ol, a chic ymlaen,
A dim byd i'r genod.

CXCIII. SI SO.

Si so, jac y do,
Yn gwneyd ei nyth drwy dyllu'r to,

Yn gwerthu'r mawn a phrynnu'r glo,
Yn lladd y fuwch a blino'r llo,
Yn cuddio'r arian yn y gro,
A mynd i'r Werddon i roi tro,
Si so, jac y do.

CXCIV. I'R SIOP.

Mae gen i ebol melyn
Yn codi'n bedair oed,
A phedair pedol arian
O dan ei bedwar troed;
I'r siop fe geiff garlamu,
I geisio llonnaid sach
O de a siwgr candi
I John a Mari fach.

CXCV. CADW CATH DDU.

Mae gen i gath ddu,
Fu erioed ei bath hi,
Hi gurith y clagwydd,
Hi dynnith ei blu;
Mae ganddi winedd a barf,
A rheini mor hardd,
Hi helith y llygod
Yn lluoedd o'r ardd;
Daw eilwaith i'r ty,
Hi gurith y ci,--
Mi rown i chwi gyngor
I gadw cath ddu.

CXCVI. NEWID BYD.

Ar ol bod yn ferch ifanc,
A gwisgo fy ffrog wen,
A'm gwallt i wedi ei blethu
Fel coron ar fy mhen;
A'm sgidiau wedi eu polsio,
A'r rheiny'n cau yn glos,--
Ar ol i mi briodi
Rhaid i mi wisgo clocs.

CXCVII. SIOM.

'Rown i'n meddwl, ond priodi,
Na chawn i ddim ond dawnsio a chanu;
Ond y peth a ges i wedi priodi,
Oedd siglo'r cryd a suo'r babi.

CXCVIII. RHY WYNION.

Mae mam ynghyfraith, hwnt i'r afon,
Yn gweld fy nillad yn rhy wynion;
Mae hi'n meddwl yn ei chalon
Mai 'mab hi sy'n prynnu'r sebon.

CXCIX. DIM GWAITH.

Ysgafn boced, dillad llwyd,
Mawr drugaredd yw cael bwyd;
Mynd o gwmpas, troi o gwmpas,
Ar hyd y fro;
Ymofyn gwaith, dim gwaith,
Trwm yw'r tro.

CC. PWY FU FARW?

Pwy fu farw?
"Sion Ben Tarw."
Pwy geiff y gwpan?
"Sion Ben Tympan."
Pwy geiff y llwy?
"Pobol y plwy."

CCI. P'LE MAE DY FAM?

Titw bytaten, i ble'r aeth dy fam?
Hi aeth i lygota a chafodd beth cam;
Gwraig y ty nesaf a'i triniodd hi'n frwnt,
Hi gurodd ei dannedd yng nghaead y stwnt.

CCII. DAU ROBIN.

Crio, crio, crio,
Mae Robin ni yn groch;
Canu, canu, canu,
O hyd, mae Robin goch.

CCIII., CCIV. SION.

Sion i fyny, Sion i wared,
Sion i garthu tan y gwartheg;
Sion a wyr yn well na'r merched
Pa sawl torth a wneir o beced.

Fe geir pedair torth o phioled,
Fe geir wyth o hanner peced;
Ac os bydd y wraig yn hyswi,
Fe geir teisen heblaw hynny.

CCV. ABER GWESYN.

Abergwesyn, cocyn coch,
Mae cloch yn Abertawe;
Mae eidion coch yng nghoed Plas Gwent,
A pharlament yn Llundan.

CCVI. CORWEN.

Neidiodd llyffant ar ei naid
O Lansantffraid i Lunden,
Ac yn ei ol yr eilfed waith
Ar ganllaw pont Llangollen;
Ond yn lle disgynnedd y drydedd waith
Ond ynghanol caerau Corwen.

CCVII. DYFED.

Dincyll, doncell, yn y Bridell;
Tair cloch arian yng Nghilgeran;
Uch ac och yn Llandudoch;
Llefain a gwaeddi yn Aberteifi;
Llaeth a chwrw yn Eglwys Wrw;
Cario ceffyl pren trwy Eglwys Wen.

CCVIII. RUDDLAN.

Y cobler coch o Ruddlan
A aeth i foddi cath,
Mewn cwd o lian newydd

Nad oedd o damed gwaeth;
Y cwd aeth hefo'r afon,
Y gath a ddaeth i'r lan,
Ow'r cobler coch o Ruddlan,
On'd oedd o'n foddwr gwan?

CCIX., CCX. AMEN.

"John, John, gymri di jin?"
"Cymra, cymra, os ca i o am ddim;"
"Amen," meddai'r ffon,
"Dwgyd triswllt o siop John."

Lleuad yn oleu, plant bach yn chwareu,
Lladron yn dwad dan weu hosanau,
Tafly y 'sanau dros ben y cloddiau;
"Amen," meddai'r ffon,
"Dwgyd sofren o siop John."

CCXI. JINI.

Welsoch chwi Jini mewn difri?
Yn tydi hi'n grand aneiri?
Hetten grand, a bwcwl a band,
Yn tydi hi'n grand, mewn difri?

CCXII. DAFYDD.

Bachgen da 'di Dafydd,
Gwisgo'i sgidie newydd;
Cadw'r hen rai tan yr ha,
Bachgen da 'di Dafydd.

CCXIII. MAM YN DOD.

Dacw mam yn dwad
Wrth y garreg wen,
Menyn yn 'i ffedog,
A blawd ar 'i phen;

Mae'r fuwch yn y beudy
Yn brefu am y llo,
A'r llo yr ochr arall
Yn chware banjo.

CCXIV. ROBIN YN DOD.

Cliriwch y stryd, a sefwch yn rhenc;
Mae Robin, ding denc, yn dwad.

CCXV. BACHGEN BACH OD.

Bachgen bach o Felin y Wig,
Welodd o 'rioed damaid o gig;
Gwelodd falwen ar y bwrdd,
Cipiodd ei gap, a rhedodd i ffwrdd.

CCXVI. CAM A FI.

Di-ling, di-ling, pwddin yn brin;
Meistr yn cael tamed, finne'n cael dim.

CCXVII. NED DDRWG.

Nedi ddrwg, o dwll y mwg,
Gwerthu 'i fam am ddime ddrwg.

CCXVIII. OED Y BACHGEN.

"Be 'di dy oed di?"
Yr un oed a bawd fy nhroed,
A thipyn hyn na nannedd.

CCXIX. Y BYSEDD.

Fini, fini, Fawd,
Brawd y Fini Fawd,
Wil Bibi,
Sion Bobwr,
Bys bach, druan gwr,
Dal 'i ben o dan y dwr.

CCXX. SI BEI.

Cysga bei, babi,
Yng nghol dadi;
Neu daw'r baglog mawr
I dy mo'yn di'n awr.

CCXXI. GA I FENTHYG CI?

Welwch chwi fi, a welwch chwi fi?
Welwch chwi'n dda ga i fenthyg ci?
Mae ci modryb Ann
Wedi mynd i'r Llan;
Mae ci modryb Elin
Wedi mynd i'r felin;
Mae ci modryb Catrin
Allan ers meityn;
Mae ci modryb Jane
Wedi mynd yn hen;
Mae ci modryb Sioned
Yn methu a gweled;
Mae ci tad-cu, a chi mam-gu,
Wedi mynd allan hefo'n ci ni;
A chi modryb Ann Ty'n y Coed
Wedi llosgi 'i droed
Mewn padell fawr o bwdin.

CCXXII. CHWALU.

Chwllio'r ty a chwalu'r to,
A thynnu efo thennyn,
O forfa Caer i furiau Cent,
Nadolig sy yn dilyn;
A dal y lladron cas a hy,
Fu'n torri ym Mhlas y Celyn.

CCXXIII. PONT LLANGOLLEN.

Mi weles ddwy lygoden,
Yn cario pont Llangollen;
Yn ol a blaen o gylch y ddol,
Ac yn eu hol drachefen.

CCXXIV. ROBIN GOCH RHIWABON.

Robin goch o blwy Rhiwabon,
Lyncodd bar o fachau crochon;

Bu'n edifar ganddo ganwaith,
Eisieu llyncu llai ar unwaith.

CCXXV. MEDR ELIS.

Tri pheth a fedr Elis,--
Rhwy'mo'r eisin sil yn gidys,
Dal y gwynt a'i roi mewn coden,
Rhoi llyffethair ar draed malwen.

CCXXVI. BWCH Y WYDDFA.

'Roedd bwch yn nhroed y Wyddfa
Yn rhwym wrth aerwy pren,
A'r llall yn Ynys Enlli,
Yn ymryson taro pen;
Wrth sw'n y rhain yn taro,
Mae hyn yn chwedl chwith,
Fe syrthiodd clochdy'r Bermo,
Ac ni chodwyd mohono byth.

CCXXVII. CEFFYL JOHN BACH.

Hei gel, i'r dre; hei gel, adre,--
Ceffyl John bach mor gynted a nhwnte.

CCXXVIII. DADL DAU.

Sion a Gwen sarrug,
Ryw nos wrth y tan,
Wrth son am eu cyfoeth,
I ymremian yr aen;
Sion fynnai ebol
I bori ar y bryn,
A Sian fynnai hwyaid
I nofio ar y llyn.

CCXXIX. YR HAFOD LOM.

Mi af oddiyma i'r Hafod Lom,
Er ei bod hi'n drom o siwrne,
Mi gaf yno ganu cainc
Ar ymyl mainc y simdde;

Ac, ond odid; dyna'r fan
Y bydda i tan y bore.

CCXXX. COED Y PLWY.

Helyg a bedw, gwern a derw,
Cyll, a mall, a bocs, ac yw;
A choed shirins {88a} a gwsberins {88b},
A chelynen werddlas wiw.

CCXXXI. HEN WRAIG SIARADUS.

Hen wraig o ymyl Rhuthyn,
Aeth i'r afon i olchi pwdin;
Tra bu'n siarad a'i chymdogion,
Aeth y pwdin efo'r afon,
Ar ol y cwd.

CCXXXII. MOCHYN BACH.

Jim Cro crystyn,
Wan, tw, and ffor;
Mochyn bach yn eistedd
Yn ddel ar y stol.

CCXXXIII. RHYFEDD IAWN.

Aeth hen wraig i'r dre i brynnu pen tarw,
Pan ddaeth hi'n ol 'roedd y plant wedi marw;
Aeth i'r llofft i ganu'r gloch,
Cwypodd lawr i stwnd y moch.

CCXXXIV. Y STORI.

Hen wraig bach yn y gornel,
A phib yn ei phen;
Yn smocio llaeth enwyn,--
Dyna'r stori ar ben.

CCXXXV. CARLAM.

Calap ar galap, a'r asyn ar drot,
A finne'n clunhercan yn ddigon o sport.

CCXXXVI. CALENNIG.

Calennig i mi, calennig i'r ffon,
Calennig i fwyta, y noson hon;
Calennig i'm tad am glytio'm sgidiau,
Calennig i'm mam am drwsio'm sanau.

CCXXXVII. CARTREF.

Dacw nhad yn naddu,
A mam a nain yn nyddu,
Y naill a'r droell fawr, a'r llall a'r droell fach,
A nhaid yn y gornel yn canu.

CCXXXVIII. DAFAD.

Dafad ddu {91}
Finddu, fonddu,
Felen gynffonddu,
Foel, a chudyn a chynffon ddu.

CCXXXIX. ADERYN Y BWN.

Aderyn y bwn a bama,
A aeth i rodio'r gwylia,
Ac wrth ddod adra ar hyd y nos,
Fe syrthiodd i ffos y Wyddfa.

CCXL. TAITH.

Mali bach a finna,
Yn mynd i ffair y Bala;
Dod yn ol ar gefn y fran,
A phwys o wlan am ddima.

CCXLI. CYFOETH SHONI.

Shoni o Ben y Clogwyn

Yn berchen buwch a llo,
A gafar bach a mochyn,
A cheiliog,--go-go-go!

CCXLII. A DDOI DI?

A ddoi di, Mari anwyl,
I'r eglwys gyda mi?
Fy nghariad, a fy nghoron,
A'm calon ydwyt ti.

CCXLIII. GWLAN CWM DYLI.

Faint ydyw gwlan y defaid breision,
Hob y deri dando,
Sydd yn pori yn sir Gaernarfon?
Dyna ganu eto.
"Ni gawn goron gron eleni,"--
Tewch, taid, tewch,--
"Am oreu gwlan yn holl Eryri."
Hei ho! Hali ho!
Gwlan Cwm Dyli, dyma fo.

CCXLIV., CCXLV. BUM YN BYW.

Bum yn byw yn gynnil, gynnil,
Aeth un ddafad imi'n ddwyfil;
Bum yn byw yn afrad, afrad,
Aeth y ddwyfil yn un ddafad.

Bum yn byw yn afrad, afrad,
Aeth y ddwyfil yn un ddafad;
Bum yn byw yn gynnil, gynnil,
Aeth un ddafad imi'n ddwyfil.

CCXLVI. PEN Y MYNYDD DU.

Ple mae mam-gu?
"Ar ben y Mynydd Du."
Pwy sydd gyda hi?
"Oen gwyn a myharen ddu.
Fe aeth i lan dros yr Heol Gan,
Fe ddaw i lawr dros yr Heol Fawr."

CCXLVII. GWAITH TRI.

'Roedd Sion, a Sian, a Siencyn,
Yn byw yn sir y Fflint;
Aeth Sion i hela'r cadno,
A Sian i hela'r gwynt;
A Siencyn fu
Yn cadw'r ty.

CCXLVIII. LADIS.

Ladis bach y pentre,
Yn gwisgo cap a leise;
Yfed te a siwgr gwyn,
A chadw dim i'r llancie;
A modrwy aur ar ben pob bys,
A chwrr eu crys yn llapre.

CCXLIX. Y DARAN.

Clywch y tarw coch cethin,
Yn rho draw yn y cae eithin;
Clywir o bell, ni welir o byth.

CCL. ENWAU.

Mae gennyf edefyn sidan,
Mi dorraf f' enw f hunan;
M ac A ac O ac U,
A dybl U for William.

CCLI. PADELL FFRIO.

Du, du, fel y fran,
Llathen o gynffon, a thwll yn ei blaen.

CCLII. COES Y FRAN.

Cwcu Glame, cosyn dime,
Coes y fran ar ben y shime.

CCLIII.--CCLVII. CALENNIG. {99}

Calennig yn gyfan
Ar fore dydd Calan,
Unwaith, dwywaith, tair.

Mi godais yn fore,
Mi gerddais yn ffyrnig,
At dy Mr Jones i ofyn calennig;
Os gwelwch yn dda,
Am swllt a chwecheiniog,
Blwyddyn newydd dda
Am ddimai neu geiniog.

Dydd Calan, cynta'r flwyddyn,
'Rwy'n dyfod ar eich traws,
I ymofyn am y geiniog,
Neu glwt o fara a chaws;
Edrychwch arna i 'n siriol,
Newidiwch ddim o'ch gwedd,
Cyn daw Dydd Calan nesaf
Bydd llawer yn y bedd.

Mi godes heddi mas o 'nhy,
A'm ffon a'm cwdyn gyda fi;
A thyma'm neges ar eich traws,
Yw llanw 'nghwd o fara a chaws.

Dydd Calan yw heddy, onite?
Na rowch chwi ddim i blant y dre;
Ond rhowch galennig pert dros ben
I blant Cwm Coi a phlant Dre Wen.

CCLVIII. DWY WYDD RADLON. {100}

Dwy wydd radlon,
Yn pori'n nglan yr afon,
Yn rhadloned a'r rhadlonaf wydd,
Dwy wydd radlon.

CCLIX. IAR DDA.

'Roedd gen i iar yn gori
Ar ben y Frenni Fawr;
A deg o wyau dani,--
Daeth un ar ddeg i lawr.

CCLX. PLE'R A'R ADAR.

B'le ti'n mynd, b'le ti'n mynd,
Yr hen dderyn bach?
I sythu cyn bo ti'n marw?
Pwy mor uchel wyt ti'n byw,
Gael dweyd wrth Ddafydd Huw?
O, trueni am yr hen dderyn bach.

CCLXI. WEL, WEL.

Mi weles ferch yn godro,
A menyg am ei dwylo,
Yn sychu'r llaeth yng nghwrr ei chrys,
A merch Dai Rhys oedd honno.

CCLXII. TEIMLAD DA.

Mae'n dda gen i ddefaid, mae'n dda gen i wyn,
Mae'n dda gen i feinwen a phant yn ei thrwyn;
A thipyn bach bach o ol y frech wen,
Yn gwisgo het befar ar ochr ei phen.

CCLXIII. DAU GANU.

Mae gen i ganu byrr bach,--
Ffiol a llwy, a sucen a llaeth;
Mae gen i ganu byrr bach sy hwy,--
Ffiol a llaeth, a sucen a llwy.

CCLXIV. TARW CORNIOG.

Tarw corniog, torri cynau,
Heglau baglog, higlau byglau;
Higlau byglau, heglau baglog,
Torri cynau tarw corniog.

CCLXV. PE TASAI.

Pe tasai'r Wyddfa i gyd yn gaws,
Fe fuasai'n haws cael enllyn;
A Moel Eiddia'n fara gwyn,

A'r llyn yn hufen melyn.

CCLXVI. TRO FFOL.

Fy modryb, iy modryb, a daflodd ei chwd,
Dros bont Aber Glaslyn, i ganol y ffrwd;
Cnau ac afalau oedd ynddo fo'n dynn,
Mi wn fod yn 'difar i'w chalon cyn hyn.

CCLXVII. FEL DAW TADA ADRE.

Dydd Gwener a dydd Sadwrn
Sydd nesa at ddydd Sul;
Daw dada bach tuag adre,
Mewn trol a bastard mul.

CCLXVIII. BUWCH.

Mae gennyf fuwch a dau gorn arian,
Mae gennyf fuwch yn godro'i hunan;
Mae gennyf fuwch yn llanw'r stwcau,
Fel mae'r mor yn llanw'r beiau.

CCLXIX. LLE PORI.

Marc a Meurig, b'le buoch chwi'n pori?
"Ar y Waen Las, gerllaw Llety Brongu."
Beth gawsoch chwi yno yn well nag yma?
"Porfa fras, a dwr ffynhonna."

CCLXX. O GWCW.

O gwcw, O gwcw, b'le buost ti cyd
Cyn dod i Benparce? Ti aethost yn fud.
"Meddyliais fod yma bythefnos yn gynt,
Mi godais fy aden i fyny i'r gwynt;
Ni wnes gamgymeriad, nid oeddwn mor ffol,
Corwynt o'r gogledd a'm cadwodd i'n ol."

CCLXXI. LLIFIO.

Llifio a llif,
Am geiniog y dydd;
Llifio pren bedw,
Yng nghoed yr hen widw;
Bocs i John, a bocs i finne,
Bocs i bawb drwy'r ty 's bydd eise.

CCLXXII. AR OL Y LLYGOD. {107}

Wil ffril ffralog
A'i gledde tair ceiniog,
Yn erlid y llygod trwy'r llydi;
Aeth y llygod i'r dowlad,
Aeth Wil i 'mofyn lletwad;
Aeth llygod i'r ddol.
Aeth Wil ar eu hol,
Aeth y llygod i foddi,
Aeth Wil i gysgu.

CCLXXIII. EIRINEN.

Hen wraig bach, den, den,
Pais ddu, a het wen,
Calon garreg, a choes bren.

CCLXXIV. CREMPOG.

Os gwelwch chwi'n dda, ga'i grempog?
Mae mam yn rhy dlawd
I brynnu blawd,
A nhad yn rhy ddiog i weithio;
Halen i'r ci bach,
Bwyd i'r gath bach,
Mae ngheg i'n grimpin eisiau crempog.

CCLXXV. YR AWYR.

Dol las lydan,
Lot o wyddau bach penchwiban,
A chlagwydd pen aur, a gwydd ben arian.

CCLXXVI. NYTH Y DRYW.

Y neb a dynno nyth y dryw,
Ni wel ddaioni tra bo byw.

CCLXXVII. NYTH YR EHEDYDD.

Y neb a dynno nyth ehedydd,
Cyll oddiar ei ben ei fedydd.

CCLXXVIII. NYTH ROBIN.

Os tynni nyth y robin,
Ti gei gorco yn dy goffin.

CCLXXIX. CARU CYNTAF.

Pan eis i gynta i garu,
Nid own ond bachgen bach,
Yn methu cyrraedd cusan
Heb fynd i ben stol fach;
Pan es i garu wedyn,
Yr own yn fachgen mawr,
Yn gallu cyrraedd cusan
A 'nwy droed ar y llawr.

CCLXXX. CHWYTHU.

Y gwynt ffalwm ar fawr hwthrw,
Chwyth dy dy di'n bendramwgwm.

CCLXXXI. CAMGYMERIAD.

Pan own i'n mynd a brag tua'r felin,
Meddylies i fi gwrdd a brenin;
Erbyn edrych, beth oedd yno?
Hen gel gwyn oedd bron a thrigo.

CCLXXXII. CAN IAR. {109}

A glywaist ti
Gan ein iar ni?--
"Dodwy, dodwy 'rloed,

Heb un esgid am fy nhroed;
A phe bawn yn dodwy byth,
Ni chawn ond UN wy yn fy nyth."
"Taw'r ffolog," ebai'r ceiliog,
"Wnaeth y crydd 'rioed esgid fforchog."

CCLXXXIII. CAN IAR ARALL. {110a}

"Mi ddodwas wy heddyw, mi ddodwas wy ddoe;
Mi wn i'r lle'r aeth,--
Morwyn y ty holws, gwraig y ty triniws,
Gwr y ty bytws,--a dyna lle'r aeth."

CCLXXXIV. MYND.

Ar garlam, ar garlam, i ffair Abergele,
Ar ffrwst, ar ffrwst, i ffair Lanrwst,
Ar dith, ar dith, i ffair y Ffrith,
Ar drot, ar drot, i ffair Llan-mot,
O gam i gam i dy Modryb Ann.

CCLXXXV. AMSER CODI.

Mae'r ceiliog coch yn canu,
Mae'n bryd i minne godi,
Mae'r bechgyn drwg yn mynd tua'r glo,
A'r fuwch a'r llo yn brefu.

CCLXXXVI. IAR FACH.

Iar fach bert yw ngiar fach i,
Gwyn a choch a melyn a du;
Fe aeth i'r coed i ddodwy wy, {110b}
Cwnmws ei chwt, a ffwrdd a hi.

CCLXXXVII.--CCXCI. MEDDE BIBYN WRTH BOBYN.

"A ddoi di i'r coed?" medde Bibyn wrth Bobyn,
"A ddoi di i'r coed?" medde Richard wrth Robin,
"A ddoi di i'r coed?" medde'r bachgen ei hun,
"A ddoi di i'r coed?" medde nhw bod yg un.

"Beth wnawn ni yno?" medde Bibyn wrth Bobyn,

"Beth wnawn ni yno?" medde Richard wrth Robin,
"Beth wnawn ni yno?" medde'r bachgen ei hun,
"Beth wnawn ni yno?" medde nhw bod yg un.

"Hela'r dryw bach," medde Bibyn wrth Bobyn,
"Hela'r dryw bach," medda Richard wrth Robin,
"Hela'r dryw bach," medde'r bachgen ei hun,
"Hela'r dryw bach," medde nhw bod yg un.

"Beth wnawn ni wedyn?" medde Bibyn wrth Bobyn,
"Beth wnawn ni wedyn?" medde Richard wrth Robin,
"Beth wnawn ni wedyn?" medde'r bachgen ei hun,
"Beth wnawn ni wedyn?" medda nhw bod yg un.

"Gwneyd potes a fo," medde Bibyn wrth Bobyn,
"Gwneyd potes a fo," medde Richard wrth Robin,
"Gwneyd potes a fo," medde'r bachgen ei hun;
A boddi mewn potes ddaru nhw, bod yg un.

CCXCII. STORIAU HEN GASEG.

Mi ddeuda i ti stori,--
Hen gaseg yn pori.
Mi ddeuda i ti ddwy,--
Hen gaseg ar y plwy.
Mi ddeuda i ti dair,--
Hen gaseg yn y ffair.
Mi ddeuda i ti beder,--
Hen gaseg yn colli pedol.
Mi ddeuda i ti bump,--
Hen gaseg ar ei phwmp.
Mi ddeuda i ti chwech,--
Hen gaseg frech.
Mi ddeuda i ti saith,--
Hen gaseg fraith.
Mi ddeuda i ti wyth,--
Hen gaseg yn rhoi pwyth.
Mi ddeuda i ti naw,--
Hen gaseg yn y baw.
Mi ddeuda i ti ddeg,--
Hen gaseg ar y clwt teg.

CCXCIII. GYNT.

Pan oeddwn yn ferch ifanc,
Ac yn fy ffedog wen,
Yn gwisgo'm cnotyn sidan
Yn uchel ar fy mhen,
Mi neidiwn gainc yn wisgi,

Mi ddaliwn 'nghorff yn syth,
Meddyliais y pryd hynny,--
"Ddaw henaint ata i byth."

CCXCIV. Y DERYN BACH SYW.

I ble ti'n mynd heddy 'deryn bach syw?
I mofyn bara, os bydda'i byw;
I beth ti'n mo'yn a bara, 'deryn bach syw?
I ddodi yn 'y nghawl, os bydda'i byw;
I beth ti'n mo'yn a cawl, 'deryn bach syw?
I ddodi yn 'y mola, os bydda'i byw;
I beth ti'n mo'yn a bola, 'deryn bach syw?
Wel, ond bai bola, byddwn ni ddim byw.

CCXCV. TLODI.

Nid oes gen i na buwch na dafad,
Na giar na cheiliog wrth fy ngalwad,
Ond bwth o dy, a hwnw'n fudur,
A thwll o ffenast heb un gwydyr.

CCXCVI. UNO.

Gwelais neithiwr trwy fy hun,
Dair gwlad yn mynd yn un;
Fala'n tyfu ar friga'r brwyn,
A phob hen wraig yn eneth fach, fwyn.

CCXCVII. PRIODI FFOL.

Mae mwy ysywaeth yn priodi,
Nag sydd a chig at Sul i ferwi.

CCXCVIII. BRITH Y FUCHES.

Mae nhw'n dwedyd am yr adar,
Nad oes un o'r rhain heb gymar;
Gwelais dderyn brith y fuches,
Heb un cymar na chymhares.

CCXCIX. CALON DROM.

Mae'm calon i mor drymed
A'r march sy'n dringo'r rhiw,
Wrth geisio bod yn llawen,
Nis medraf yn fy myw;
Mae'r esgid fach yn gwasgu
Mewn man nas gwyddoch chwi,
A llawer gofid meddwl
Sy'n torri 'nghalon i.

CCC. NOS DA.

Dos i'th wely 'rwan,
Dos i'th wely 'rwan;
Dos i'th wely fel yr wyt,
Dos i'th wely 'rwan.

Footnotes:

{0a} HWIANGERDDI CYMRU. Rhan I. Darluniau gan Winifred Hartley.
2s. 6d. Conwy: R. E. Jones a'i Frodyr.

{0b} WELSH NURSERY RHYMES. Collected by Cadrawd. Arranged by
Harry Evans. 2s. The Educational Publishing Company, Merthyr.

{14a} Ychwaneger dafad ddu, lwyd, goch, felen, frech, fraith, &c.,
hyd nes y bydd y bychan wedi huno.

{14b} Weithiau cenid "A chwe nichog ynddi."

{16} Wrth ddawnsio efo coes ysgub.

{19a} Cyffyrddid a'r fawd a'r bysedd wrth enwi pob un.

{19b} Os dymunid gwneud y ddrama yn fwy cyffrous, dywedid yma,--"I
ladd defaid." Yr oedd crogi am ddwyn defaid.

{20} Rhoddid blaen gwialen yn y tan, a throid hi'n gyflym i
ddarlunio buarth, cryman, &c., wrth ddweyd y geiriau.

{27a} Mae'n gofyn medr i wneyd y swm priodol. Medd golygydd Llyfr
Coch Hergest, gan yr hwn y cefais hwy, y medr hwn.

{27b} Mae'n gofyn medr i wneyd y swm priodol. Medd golygydd Llyfr
Coch Hergest, gan yr hwn y cefais hwy, y medr hwn.

{39} Gellir trefnu geiriau'r pennill mewn lluo o ffyrdd.

{63} Dywedir y rhain wrth gerdded un neu ddau fys ("Dau bry bach")
i fyny coiff y plentyn. Gorffennir dan ei oglais dan ei en.

{67} Dyweder "ffarmwr," "bugail," "glowr," "gweithiwr," &c., yn ol
fel y bydd eisieu.

{68} Un yn dysgu dod yn chwarelwr yw rhybelwr. Enwau ar lechau o
wahanol faint yw Princes, Squares, a Counties.

{88a} Cherries, ceirios.

{88b} Gooseberries, eirin Mair.

{91} Newidier yn wen, goch, las, fraith, frech, &c., hyd nes y
cysgro'r baban.

{99} Nid wyf yn sicr ai priodol galw caneuon Calan yn ganeuon
hwian. Ond hyn a wn, cenid hwy ar yr hen aelwydydd fel caneuon
hwian.

{100} I brofi y medrai'r plentyn ddweyd y seiniau anhawddaf yn
groew.

{107} Cefais hwn, ac amryw o hwiangerddi Dyfed welir trwy'r llyfr,
gan gyfieithydd Dwyfol Gan Dante i'r Gymraeg.

{109} O gasgliad Ceiriog yn "Oriau'r Bore."

{110a} O gasgliad Cadrawd yn yr "History of Llangynwyd Parish."

{110b} Cynhaner wi, ffordd Gogledd Mynwy i ddweyd y gair wy.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK, YR HWIANGERDDI ***

This file should be named hwng10.txt or hwng10.zip
Corrected EDITIONS of our eBooks get a new NUMBER, hwng11.txt
VERSIONS based on separate sources get new LETTER, hwng10a.txt

Project Gutenberg eBooks are often created from several printed
editions, all of which are confirmed as Public Domain in the US
unless a copyright notice is included. Thus, we usually do not
keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

We are now trying to release all our eBooks one year in advance
of the official release dates, leaving time for better editing.
Please be encouraged to tell us about any error or corrections,
even years after the official publication date.

Please note neither this listing nor its contents are final til
midnight of the last day of the month of any such announcement.

The official release date of all Project Gutenberg eBooks is at Midnight, Central Time, of the last day of the stated month. A preliminary version may often be posted for suggestion, comment and editing by those who wish to do so.

Most people start at our Web sites at:

<http://gutenberg.net> or

<http://promo.net/pg>

These Web sites include award-winning information about Project Gutenberg, including how to donate, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter (free!).

Those of you who want to download any eBook before announcement can get to them as follows, and just download by date. This is also a good way to get them instantly upon announcement, as the indexes our cataloguers produce obviously take a while after an announcement goes out in the Project Gutenberg Newsletter.

<http://www.ibiblio.org/gutenberg/etext05> or

<ftp://ftp.ibiblio.org/pub/docs/books/gutenberg/etext05>

Or /etext04, 03, 02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 92, 91 or 90

Just search by the first five letters of the filename you want, as it appears in our Newsletters.

Information about Project Gutenberg (one page)

We produce about two million dollars for each hour we work. The time it takes us, a rather conservative estimate, is fifty hours to get any eBook selected, entered, proofread, edited, copyright searched and analyzed, the copyright letters written, etc. Our projected audience is one hundred million readers. If the value per text is nominally estimated at one dollar then we produce \$2 million dollars per hour in 2002 as we release over 100 new text files per month: 1240 more eBooks in 2001 for a total of 4000+ We are already on our way to trying for 2000 more eBooks in 2002 If they reach just 1-2% of the world's population then the total will reach over half a trillion eBooks given away by year's end.

The Goal of Project Gutenberg is to Give Away 1 Trillion eBooks! This is ten thousand titles each to one hundred million readers, which is only about 4% of the present number of computer users.

Here is the briefest record of our progress (* means estimated):

eBooks Year Month

1 1971 July

10 1991 January
100 1994 January
1000 1997 August
1500 1998 October
2000 1999 December
2500 2000 December
3000 2001 November
4000 2001 October/November
6000 2002 December*
9000 2003 November*
10000 2004 January*

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been created to secure a future for Project Gutenberg into the next millennium.

We need your donations more than ever!

As of February, 2002, contributions are being solicited from people and organizations in: Alabama, Alaska, Arkansas, Connecticut, Delaware, District of Columbia, Florida, Georgia, Hawaii, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, and Wyoming.

We have filed in all 50 states now, but these are the only ones that have responded.

As the requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund raising will begin in the additional states. Please feel free to ask to check the status of your state.

In answer to various questions we have received on this:

We are constantly working on finishing the paperwork to legally request donations in all 50 states. If your state is not listed and you would like to know if we have added it since the list you have, just ask.

While we cannot solicit donations from people in states where we are not yet registered, we know of no prohibition against accepting donations from donors in these states who approach us with an offer to donate.

International donations are accepted, but we don't know ANYTHING about how to make them tax-deductible, or even if they CAN be made deductible, and don't have the staff to handle it even if there are ways.

Donations by check or money order may be sent to:

PROJECT GUTENBERG LITERARY ARCHIVE FOUNDATION
809 North 1500 West
Salt Lake City, UT 84116

Contact us if you want to arrange for a wire transfer or payment method other than by check or money order.

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been approved by the US Internal Revenue Service as a 501(c)(3) organization with EIN [Employee Identification Number] 64-622154. Donations are tax-deductible to the maximum extent permitted by law. As fund-raising requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund-raising will begin in the additional states.

We need your donations more than ever!

You can get up to date donation information online at:

<http://www.gutenberg.net/donation.html>

***

If you can't reach Project Gutenberg,
you can always email directly to:

Michael S. Hart <hart@pobox.com>

Prof. Hart will answer or forward your message.

We would prefer to send you information by email.

The Legal Small Print

(Three Pages)

START**THE SMALL PRINT!**FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS**START

Why is this "Small Print!" statement here? You know: lawyers. They tell us you might sue us if there is something wrong with your copy of this eBook, even if you got it for free from someone other than us, and even if what's wrong is not our fault. So, among other things, this "Small Print!" statement disclaims most of our liability to you. It also tells you how you may distribute copies of this eBook if you want to.

BEFORE! YOU USE OR READ THIS EBOOK

By using or reading any part of this PROJECT GUTENBERG-tm eBook, you indicate that you understand, agree to and accept this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive a refund of the money (if any) you paid for this eBook by

sending a request within 30 days of receiving it to the person you got it from. If you received this eBook on a physical medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project"). Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below, [1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A

PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as *EITHER*:

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does *not* contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline (_) characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors); OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this "Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU *WANT* TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?

Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses.

Money should be paid to the:

"Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:
hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be they hardware or software or any other related product without express permission.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

LIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

1] distribution of this eBook,

[2] alteration, modification, or addition to the eBook,

or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by

disk, book or any other medium if you either delete this

"Small Print!" and all other references to Project Gutenberg,

or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as
EITHER:

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does ***not*** contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline (_) characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors);
OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at

no additional cost, fee or expense, a copy of the

eBook in its ori